YIL **20** SAYI **73** **2010/2**

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan
Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi
Sahibi Hasan Topal
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Nilüfer Çınarlı Mutlu
Yayın Sekreteri Tuba Çakıroğlu
Grafik Tasarım Emre Çıkınoğlu
Grafik Uygulama Güler Özsakarya Ertan

Yayın Komitesi
H. İbrahim Alpaslan
T. Didem Akyol Altun
Tuba Çakıroğlu
Erdal Onur Diktaş
Ebru Türkdamar Diktaş
Emre Ergül
Ufuk Ersoy
Zehra Akdemir Ersoy
Hikmet Gökmen
Güngör Kaftancı
Emel Kayın
Nezihat Köşklük
Seçkin Kutucu
Nilüfer Çınarlı Mutlu
İlker Özdel
Hasan Topal
Gürhan Tümer
Zeynep Tuna Ultav
(Soyadına göre alfabetik)

Yayın Yeri
1456 Sokak No: 8/10 Alsancak İzmir
Tel: (232) 463 66 25 (pbx)
Faks: (232) 463 52 12
egemim@izmimod.org.tr
www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50
Aydın Temsilciliği: (0256) 213 25 27
Didim Temsilciliği: (0256) 811 57 74
Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91
Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07
Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83
Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73
Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 13
Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21
Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57
Alaşehir Oda Temsilcisi: (0236) 653 55 57
Aliağa Oda Temsilcisi: (0232) 616 33 37
Bergama Oda Temsilcisi: (0232) 633 28 71
Dikili Oda Temsilcisi: (0232) 673 34 45
Menemen Oda Temsilcisi: (0232) 832 90 32
Selçuk Oda Temsilcisi: (0232) 892 67 17
Soma Oda Temsilcisi: (0236) 613 61 63
Söke Oda Temsilcisi: (0256) 518 48 88
Tire Oda Temsilcisi: (0232) 511 17 66
Torbalı Oda Temsilcisi: (0232) 856 61 96

Yayın Koordinatörü Yasemin Keskin Enginöz

Teknik Hizmetler, Reklâm Pazarlama ve Basım Dağıtım
Yapı-Endüstri Merkezi
Fulya Mah. Yeşilçimen Sok. No: 12 / 430
(Polat Kulesi Yanı) 34394 Fulya / İstanbul
Tel: (0212) 266 70 70
Faks: (0212) 266 70 10
yayinpazarlama@yem.net
www.yem.net

Baskı
Mas Matbaacılık AŞ
Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No: 3
34408 Kağıthane / İstanbul
Tel: (0212) 294 10 00
Faks: (0212) 294 90 80
www.masmat.com.tr
Baskı Tarihi: 25 Mart 2010

Yayın Koşulları
•Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir. •Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüldüklerinde okunabilir olmalıdır. •Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. •Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. •Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK **Mövenpick Oteli cephesinde PTT binasının yansıması (Fotomaraton 2009, Sergileme Ödülü)**
FOTOĞRAF **Harun Canmetin**

BAŞYAZI **...2**

HABERLER **...4**

SÖYLEŞİ

Ufuk Ersoy
Stanislaus Fung ile Söyleşi Çin'de Güncel Mimarinin Gelişimi ...8

PROFİL

Hikmet Sivri Gökmen
Tuba Çakıroğlu
Erdoğan Tözge ...12

GENÇ MİMAR

Ebru Türkdamar Diktaş
"Genç" Mimar Olma Hali Noyan Umur Vural ...16

ÇEVİRİ

Joseph Rykwert
ÇEVİRİ Zeynep Tuna Ultav, Ufuk Ersoy
Süs Suç Değildir ...20

MAKALE

Nağme Ebru Karabağ
Korumanın 20. Yüzyılda Değişen Kapsamı ve Kent Arkeolojisi Kavramının Gelişimi ...28

MAKALE

Burcu Ş. Erturgut
Urla Tarihi Kent Merkezindeki Konutların Plan Şemalarına İlişkin Tipoloji Çalışması ...32

YAPI TEKNOLOJİSİ

Ebru Kocaman Alakavuk
Akıllı Cephe Sistemlerinin İzmir İline Uygunluğu ...36

YAPI TANITIM

Prodek Mimarlık - Pao Mimarlık, Tasarım
İTOB Yönetim Binası ...40

MAKALE

Erdal Onur Diktaş
Ölçek Sorunu: Teknik Sorun mu, Yoksa Bir Kategorileştirme Sorunu mu? ...46

Ölçek Sorunu: Teknik Bir Sorun mu, Yoksa Bir Kategorileştirme Sorunu mu?

BU YAZIDA, ÖLÇEĞİN GEREK ELEŞTİREL KENTSEL TEORİ İÇİNDE GEREK DAHA GENEL BAĞLAMDA SINIRLI DÜZEYDE KURAMSAL AÇILIMINI YAPMAK AMAÇLANMIŞTIR

Erdal Onur Diktaş

Ölçeğin, en yalın haliyle nesne ve temsili arasındaki oran olarak dile getirilmesi ve temelde teknik bir sorun olarak görülmesi mekânsal teori ve pratikte son derece olağan bir durumdur. Örneğin Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü'nde ölçek terimi 'bir harita veya çizimde görülen uzunluklarla bunların imlediği gerçek uzunluklar arasındaki, oran, °mikyas' olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1988; 392). Bu tanım TDK'nın Coğrafya Terimleri Sözlüğünde yer alan ölçek tanımına çok yakındır[1]. Ölçeğe yönelik bu kavrayışın daha çok operasyonel olduğu hemen fark edilmektedir.

Ölçeğe yönelik bakış, mekân örgütlenmesi bilimlerinden ve pratiğinden coğrafya, ekoloji, politik iktisat gibi farklı boyutlara sahip alanlara geçildiğinde ise açıklamaya yönelik boyutuyla da öne çıkmaya başlar. Örneğin eleştirel kentsel teoride ölçek kavramı, mekânsal da dâhil olmak üzere gerçekliğin kavranması ve bu yolda kategorilerin üretilmesinde ve bunlar arasındaki ilişkilerin kurulmasında oynadığı ciddi epistemolojik rol nedeniyle bu bağlamda çok daha önemsenir bir noktaya gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı da ölçeğin daha çok açıklayıcı boyutunu dikkate alarak gerek genel bağlamda gerek eleştirel kentsel teori içinde olsun sınırlı düzeyde bir açılımını yapmaktır.

Genel Bağlamda Ölçek

Bu bölümde Wu ve Li'nin temel alanları ekoloji olarak, ölçek ve ölçeklendirme kavramı üzerine 2006 yılında yaptıkları çalışmalarına dikkat çekilecektir. Makalede ölçek kavramının temelde büyüklükler ve düzey bağlamlarında anlamlı olduğu ifade edildikten sonra, 'ölçek' kendi içinde en genel düzeyden en özgül düzeye olmak üzere boyutları, çeşitleri ve bileşenleri bakımından ele alınır (Resim 1) (Wu ve Li, 2006).

Wu ve Li, ölçeğin boyutlarından mekân ve zaman'ın kolaylıkla nicelikselleştirilebileceğini, bir başka deyişle objektif boyutlar olduğunu ancak örgütlenme düzeyinin subjektif yani niteliksel olduğunu vurgularlar. Örgütlenme düzeyinin subjektifliği ile kast edilen doğa bilimleri alanında, fenomene bakan yani onu analiz eden ve sentezleyen, açıklayan kişiye ait kavrayışın etkin olma durumudur. Bu duruma ait şemalaştırma resim 1'de "ölçeğin çeşitleri" bölümünde görülmektedir.

Çalışmada genelde doğa bilimlerinde analitik veri elde edilmesi amacıyla ölçek kullanımının merkeze alındığını yinelemek gerekir. Bu nedenle ölçeğin mekân bilimlerinde kullanımından biraz daha farklıymış gibi algılanabilir. Ancak Wu ve Li'nin çalışması, ölçek konusunda genel bağlamda yapılmış en dolaysız ve yalın katkı olarak görülebilir. Yaptıkları analizde ölçek boyutları mekân, zaman ve örgütlenme düzeyi olarak oldukça belirginleştirilmiştir. Mekân ve zaman ele alınan şeyi tanımlayabilecek büyüklükleri, örgütlenme düzeyi ise o şeyin karmaşıklık düzeyini göstermektedir. Wu ve Li'nin diğer önemli katkısının ise ölçeğin çeşitleri içinde görülen fenomen hakkında çıkarımda bulunma başlığı olduğu

söylenmelidir. Çünkü bu başlık bilginin sentetik yapısını dikkate almakta ve gözlemciyi da hesaba katmamız gerektiğini vurgulamaktadır.

Bir başka deyişle ölçek yalnızca nesnede gömülü olan bir şey değil aynı zamanda bakan öznede kavramayı sağlayan şey olarak da var olmaktadır. Bu da öznenin (tekil, tikel, tümel ya da kolektif özne olarak) bilgisinin sentetik yapısını, değerler alanından bir başka deyişle olumsallık alanından kopamadığının bir göstergesi olarak okunmalıdır.

Epistemolojik Ölçek Sürekliliği

Bu bölümde Steve Manson'ın ölçeğin politik iktisat ve mekân bilimleri de dâhil olmak üzere hemen her alan için geçerli olabilecek bir kategorizasyonunu yaptıkları makale kısmen ele alınacaktır. Manson çalışmasında, ölçeğin realist perspektiften, karmaşık çatkıcı olma noktasına dek epistemolojik bir süreklilik olarak var olduğunu öne sürmektedir (Resim 2).

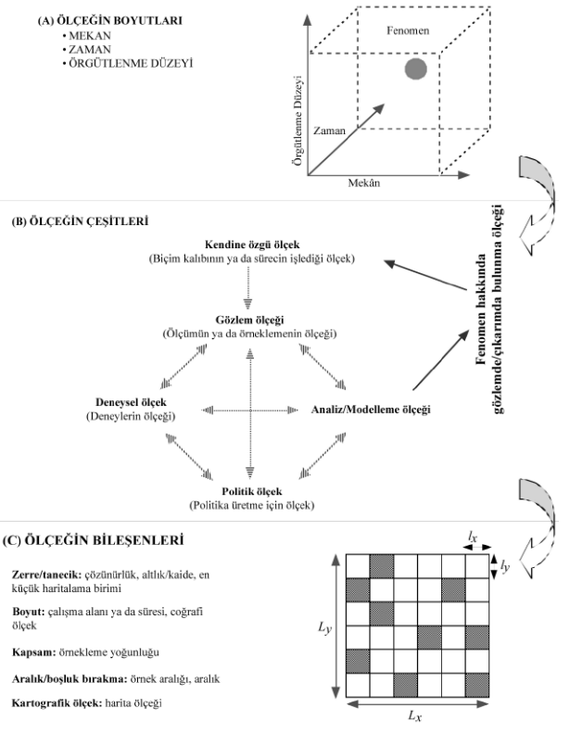
Manson'un çalışmasında mutlaklık ve görelilik arasında yer alan bir ölçek dağılımı dikkat çekmektedir. Mutlaklık ve görelilik aralığı nesnenin bir kendilik olarak ele alınmasından başlayarak onu kavrayan, adlandıran öznenin gerçeklik ve bilgisi arasında kurduğu ilişkinin niteliğine bağlı olarak biçimlenmektedir. Bir başka deyişle bu yerleştirmenin mekân, zaman ve örgütlenme/karmaşıklık düzeyinin bizzat kendisinden çok onları kategorize edici, ilişkilendirici düşünsel örgütlenmeye göre üretilmiş olduğu söylenebilir. Manson'un çalışması için söylenebilecek bir başka nokta ise bu sürekliliğin mekânsal ve zamansal niteliğidir. Açmak gerekirse sürekliliğin varlığının eş mekânlı ve eşzamanlı ya da artmekanlı ve artzamanlı ya da bunlar arasındaki çaprazlama bir durumu mu ifade ettiği anlaşılmamaktadır.

Manson'un yapmış olduğu epistemolojik ölçek sürekliliği kategorizasyonunda mutlak ve göreli kavrayışın, dağılımı belirleyen önemli iki uç faktör oluşu ölçek konusunda analiz yapanın düşünsel niteliğinin önemini ifade etmektedir. Bir başka deyişle mekân, zaman ve örgütlenme ya da karmaşıklık düzeyinin yönelinen nesnenin kendisinde değil öznenin bilgisinde anlamlı olduğu sonucunu çıkarmak burada da olanaklıdır.

Manson'un sınıflandırımında, ölçek tartışmalarının bin dokuz yetmişli yıllarda ortaya çıkmasında belirgin yeri olan küreselleşme bağlamı 'ölçeğin çatılması'ndan başlayarak, ağ ölçeklenmesi, karmaşık çatkıcı ölçekler ve görelilik aralığı oluşturularak belirginleşmektedir[2].

Ölçek Sorununun Eleştirel Kentsel Teoride Ortaya Çıkışı

Ölçek sorununu kapitalist küreselleşme bağlamında dile getiren ya da daha doğru bir ifadeyle "ölçek sorunu" terimini eleştirel kentsel teori bağlamında geliştiren ve alana yerleştiren kişi Fransız Marksist felsefeci Henri Lefebvre olmuştur. 1970'lerdeki 'Mekân üretimi' (1974) ve 'Devlet' (1976–78) çalışmalarında kapitalist küreselleşme birbirine eklenmiş sosyal mekânların yoğun bir çelişiklikle entegrasyonu, parçalanması, kutuplaşması ve yeniden farklılaştırılması olarak ifade edilmiştir. Lefebvre bu küreselleşme kavramsallaştırımını, 1970'lerin ortalarında kapitalizmin Fordist-Keynesyen yapılanmasının çözülmesinin henüz başladığı bir dönemde, üst üste eklenen coğrafi ölçeklerin çelişkili yeniden yapılanması olarak geliştirir (Brenner, 2000;361).

ÜSTTE Ölçeğin boyutlarının, çeşitlerinin ve bileşenlerinin sınıflandırılması (Wu ve Li, 2006) (Resim 1)

boyut tanımlamaktadır. Açık olanlar mekân ve örgütlenme boyutlarıdır, ancak örgütlenme ve yeniden yapılanma içinde zaman boyutunun da örtük olarak çalıştığını söylemek gerekir. Ayrıca Lefebvre'in ölçek konusunu ele alışında yapılanmaya bir başka deyişle maddi ve düşünsel

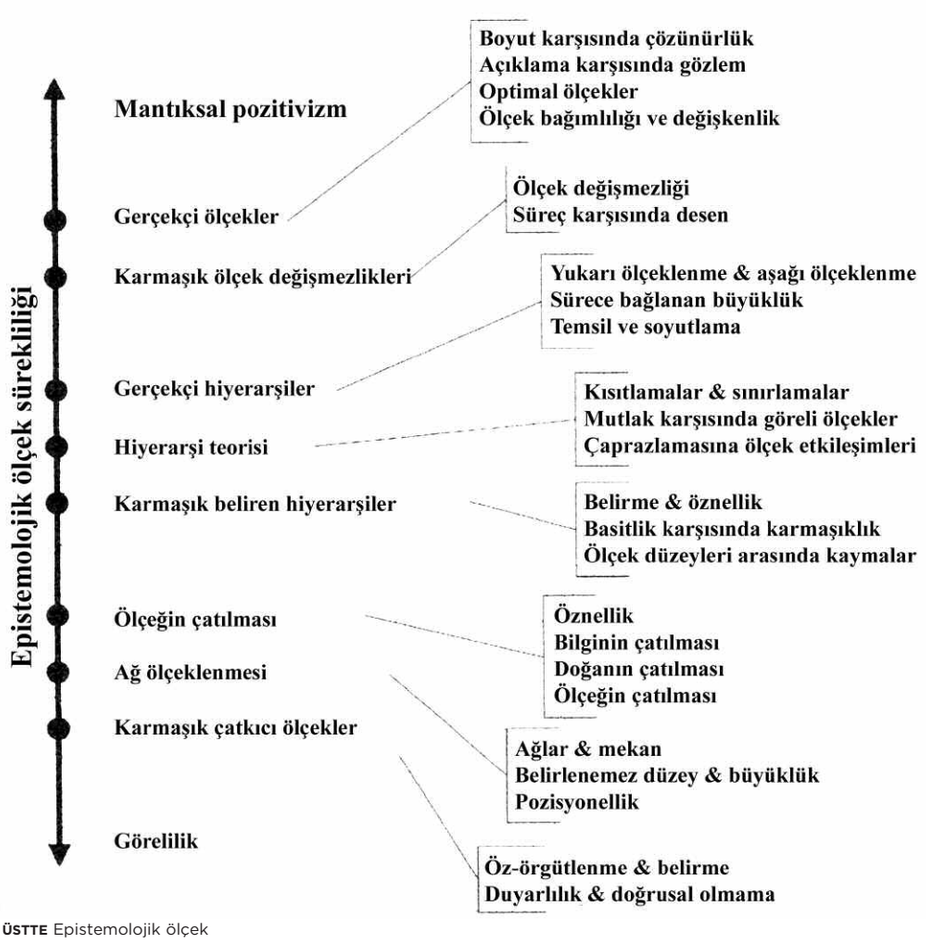
"SÖZLÜK TANIMI İLE ÖLÇEK: HARİTALARDA UZUNLUKLARIN GERÇEĞE GÖRE NE DENLİ KÜÇÜLTÜLMÜŞ OLDUĞUNU BELİRLEYEN ORAN"

Brenner ayrıca Lefebvre'in küreselleşmeyle bağlantılı olarak ölçek sorununu kavramsallaştırırken önceleri düzey üzerinde dururken daha geç çalışmalarında ölçek kavramını mekânı, teritoriyi önde tutarak ele aldığını dile getirir[3].

Lefebvre küreselleşmeyi kapitalist gelişme altında oluşan bir mekânsal genişleme ve buna bağlı olarak kapitalist örgütlenmenin yeniden ve yeniden yapılanması sorunu olarak ortaya koyduğunda ölçek için de iki tane açık ve bir tane de örtük temel örgütlenmenin üretimi ve elbette yaygınlaşarak yeniden üretimine (ki bu özdeşliğin korunması anlamına da gelmektedir) önem verişi bir hakikatin genleşmesini görmek ve irdelemek anlamında önemlidir.

Epistemolojik Çerçeve Olarak Ölçek

Lefebvre'den sonra devam eden tartışmalarda ölçek sorunu gerek düzey olarak gerek mekânsallık olarak ele alınır. Hatta çoklukla ikisi bir arada karmaşık bir analitik ve pratik yapı

ÜSTTE Epistemolojik ölçek sürekliliği (Manson, 2006) (Resim 2)

olarak düşünülür. Örneğin Jones'a göre ölçek yalnızca bir alan ya da sınırlanmış bir mekân olarak düşünülmemeli, daha çok, bir ağ ya da yerel mücadeleleri bölgesele, ulusala veya küresel olaylara bağlayan strateji olarak kavranmalıdır (Jones,1998: 26). Bu içerikle kavrandığında "ölçek" daha önce ifade edildiği gibi, hem mekânsal/zamansal örüntünün kendi içinde ilişkiselliğini kavrayabilecek, hem de mekânsal ilişkiler ile toplumsal ilişkiler arasındaki ilgiyi kurabilecek bir soyutlama aracı olarak önemli işlevlere sahiptir.

Yine Jones tarafından ölçeğin mekân bilimleri ile toplumbilimleri arakesitinde bir yerde durularak, örneğin bir kentin politik mekânsallığını kavramak üzere epistemolojik bir çerçeve olarak anlaşılabileceği de öne sürülmektedir (Jones, 1998). Jones'un ölçeğin epistemolojik bir çerçeve olarak kavranması yönündeki bu savı, daha önceleri Kant'ın dile getirdiği 'mekân ve zamanın bilme formu olarak kabulü'ne (Heimsoeth, 1986) eklemlenmesi anlamında dikkate alınabilir. Bu durumda ölçek gerçekliğin kavranışı ve özgül hakikatlerin kuruluşunda bir kategorileştirme olarak daha anlamlı hale gelmektedir.

"ÖLÇEK MEKÂNSAL PRATİK DE DÂHİL OLMAK ÜZERE 'ŞEY'LERİ VE ARALARINDAKİ İLİŞKİLERİ ANLAMAK VE TANIMLAMAK ÜZERE KULLANILABİLEN ÖNEMLİ BİR KATEGORİZE ETME ARACI HALİNE GELİR"

Sonuç Olarak

Ölçek uygulama alanında doğrudan nesnelerle ilgili bir teknik sorun ve araç olarak yer bulur ve bu onun pratik varlığını göstermektedir. Bu bağlamda mekânsal ve zamansal boyutlar bir başka deyişle büyüklükler daha öne çıkar. Ancak ölçeğin bir diğer boyutu olan örgütlenme düzeyi ise nesneleri niteliksel olarak kavramaya olanak tanır. Ölçek mekânsal pratik de dâhil olmak üzere 'şey'leri ve aralarındaki ilişkileri anlamak ve tanımlamak üzere kullanılabilen önemli bir kategorize etme aracı haline gelir böylelikle. Ölçeğin varlık bulduğu bu bağlam ise çok daha geniş bir epistemolojik aralığı ve teorik olanağı ifade eder. Bu doğrultuda ölçeğin gerek pratik gerek analitik olarak kullanımının olanaklı olduğu ancak her iki kullanımın da niceliksellik ve niteliksellik bağlamında ayırt edilmesi gerektiği göz önünde bulundurulmak durumundadır. ◻

Erdal Onur Diktaş, Araş. Gör. DEÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

DİPNOTLAR:

1 Ölçek: Haritalarda uzunlukların gerçeğe göre ne denli küçültülmüş olduğunu belirleyen oran.
Türkçe.: mikyas İng.: scala Fr.: échelle Alm.: Masstab (TDK Coğrafya Terimleri Sözlüğü)

2 Bu aralıkta özellikle ağ ölçeklenmesi mekânsal ve eylemsel örgütlenmenin ağsal topoloji olarak görülmesi anlamına gelmektedir. Topolojide düğüm noktaları ve bağlantı şebekesi öne çıkarken, bu noktalarda mekân bir sabitlik olarak ya da bir röper düzeyi olarak işlev görür. Bu yapıda bir düğüm noktasının diğerleriyle olan farklı nitelik ve nicelikteki, çok boyutlu bağlantısı oldukça karmaşık bir sentaktik yapının varlığını öngörmektedir.

3 "Lefebvre ölçek sorununu iki anahtar terim üzerine temellendirerek tartışır- niveau (düzey) ve echelle (ölçek). ... ilk terim kapitalist modernlik içindeki sosyal gerçekliğin boyutlarına ya da farklı düzeylerine gönderme yapar, ikinci terim ölçek kavramını adet olduğu üzere teritoryal anlamı içinde kavrar. Bir yanda, Lefebvre sosyal gerçekliğin üç ana düzeyine ya da niveaux'suna gönderme yapar: küresel (global) düzey; 'karışık' ya da kentsel düzey; ve 'özel' ya da gündelik düzey. Diğer yanda ise, Lefebvre çoklu 'ölçekler'e ya da echelles'e gönderme yapar: beden, yerel, kentsel, bölgesel, ulusal, ulusüstü, dünyaçapında (dünyasal) ve gezegenel". (Brenner, 2000; 368)

KAYNAKLAR:

• Brenner, N. (2001). The limits to scale? Methodological reflections on scalar structuration. Progress in Human Geography 25, 4. pp. 591–614
• Heimsoeth, H. (1986). Immanuel Kant'ın felsefesi (T. Mengüşoğlu, , Çev) . İstanbul: Remzi Kitabevi
• Hasol, D. (1988), Mimarlık Sözlüğü, 3. Baskı, YEM Yayınları, İstanbul
• Jones, K. T. (1998). Scale as epistemology. Political Geography, Vol. 17, No.1, pp.25–28
• Manson, S.M., (2006) Does scale exist? An epistemological scale continuum for complex human–environment systems, Geoforum (2006), doi:10.1016/j.geoforum.2006.09.010
• Wu, J. & Jones K.B., H. Li, & Loucks, O.L. (eds.), (2006).Scaling and Uncertainty Analysis in Ecology: Methods and Applications. Netherland: Springer.
•http://www.tdkterim.gov.tr/?kelime=%F6l%E7ek&kategori=terim&hng=md